

„LA IZVOARELE IMAGINAȚIEI CREATOARE”

**Studii și evocări în onoarea
profesorului Mircea Borcilă**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

**Editori:
Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop**

Argonaut & Eikon

Seria: PHILOLOGIA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LA izvoarele imaginației creatoare : studii și evocări în onoarea profesorului Mircea Borcilă / editori: Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop. – Cluj-Napoca : Argonaut, – București : Eikon , 2022. –

Bibliogr.

ISBN 978-606-085-113-4

ISBN 978-606-49-0753-0

I. Faur, Elena

II. Feurdean, Diana

III. Pop, Iulia

IV. Borcilă, Mircea (despre)

082.2(Borcilă,M.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DOI: 10.26424/978-606-085-113-4

© Autorii își asumă răspunderea pentru ideile exprimate în materialele publicate./ The authors assume all the responsibility for the ideas expressed in the published materials.

Editori: Elena Faur, Diana Feurdean, Iulia Pop

Tehnoredactare și copertă: Ioachim Gherman

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE	17
Mircea Borcilă – Un promotor ilustru al științelor culturii.....	21
Mircea Borcilă – Activitate științifică și editorială	41
REVERBERAȚII	63
Iulian Boldea Sub zodia integralismului.....	65
Sanda Cordoș Schiță de portret în mișcare	72
Alin-Mihai Gherman Trei cuvinte rare	75
Ion Istrate Cum l-am cunoscut pe Mircea Borcilă	78
Johannes Kabatek, Cristina Bleorțu Corespondența dintre Mircea Borcilă și Eugeniu Coșeriu	83
TEORIA ȘI FILOSOFIA LIMBAJULUI.....	121
Mircea Flonta Abordarea naturalistă și abordarea istoric-culturală a cercetării limbajului în viziunea lui Eugeniu Coșeriu	123
Jesús Martínez del Castillo La filosofía hecha lingüística	145

CUPRINS

Dumitru-Cornel Vîlcu Sensul celor patru – o conversație imaginară despre poezie (și înțelegerea omului in-actual)	169
Floarea Vîrban Lingvistica [integrală] – știință eidetică?	206
HERMENEUTICĂ ȘI SEMIOTICĂ	227
Lucia Cifor Statutul și identitatea hermeneuticii literare	229
Aurel Codoban Trei întâlniri teoretice cu poeticianul Mircea Borcilă	239
Göran Sonesson On the Borders of Metaphorology: Creativity Beyond and Ahead of Metaphors	247
Jordan Zlatev, Tapani Möttönen Semiotica cognitivă și lingvistica cognitivă	277
LINGVISTICĂ, PRAGMATICĂ ȘI POETICĂ	315
Maria Aldea Termeni de gramatică. O abordare lexicografică	317
Iulia Bobăilă La metáfora científica y la anulación de la incongruencia. Implicaciones traductológicas	333
Oana Boc Poezia lui Gherasim Luca – armonia unei lumi dizarmonice. O abordare funcțional-tipologică	344
Eugenia Bojoga Dezbaterea limbă română sau „moldovenească” în spațiul online rusesc	364

CUPRINS

Pompiliu Crăciunescu O tainică relianță: poetician – poet	396
Daniela Filip La nature sémantique de l'ironie textuelle. Une approche de la perspective de l'intégralisme linguistique	407
Rodica Frențiu Tipologia textuală și discursul hagiografic	423
George Dan Istrate Metafora în terminologia artelor vizuale în română și italiană.....	441
Mariana Istrate Substitute stereotipice ale coronimelor în limbajul publicitar al turismului	454
Victoria Jumbei Configurații semantice cognitive în <i>Povestea lui Harap-Alb</i> de Ion Creangă	469
Mihai Lisei Cuvântul scris și fotografia în reportajul de ziar. Modalități de analiză	480
Rodica Marian Subiectul absolut al artei și alteritatea creatoare	498
Ion Mării Note lexicografice	513
Nicoleta Neșu Câteva observații legate de rolul profesorului-vorbitor de limbă maternă în traducerea pedagogică utilizată în predarea limbilor străine.....	533
Cristian Pașcalău Modul orfic în poezia lui Teofil Răchițeanu. O abordare în lumina poeziei antropologice.....	543

CUPRINS

Iulia Pop Prolog de Nichifor Crainic. O lectură în cheie „semantic-logică” (Revelații la cursul de poetică)	569
Liana Pop Parcours métaphoriques: de l’écrit à l’oral	574
Maria Ștefănescu, Mircea Minică O privire, din perspectiva lingvisticii coșeriene, asupra vocabularului religios reflectat în dicționarele generale de limbă	580
Emma Tămâianu-Morita Beyond the Poetic: Exploring the General Mechanisms of Textual Sense Construction	592
Flavia Teoc The Theory of Discourse Poiesis in <i>Perpetua’s Passion</i>	619
Maria-Alexandrina Tomoiagă Desemnarea metaforică a <i>vieții</i> în limba română	641
Cristina Varga Metaforele conceptuale ale socializării online în limba română	669
Dina Vîlcu The Religious Element and the Language of the 1989 Revolution in Romania. An Integralist Approach	689
INTERFERENȚE CULTURALE	709
Doru Radosav Cărțile sfinte și retorica sentimentului religios	711
Ion Taloș Despre întâlnirile dintre culturi și efectele lor	720

CUPRINS

Rudolf Windisch
**Mircea Borcilă macht Eugenio Coseriu
in Cluj-Napoca bekannt 725**

FOTOGRAFII..... 745

LISTA CONTRIBUTORILOR 759

TABULA GRATULATORIA..... 787

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TABLE OF CONTENTS

FOREWORD	17
Mircea Borcilă – An Illustrious Promoter of Cultural Sciences	21
Mircea Borcilă – Scientific and Editorial Activity	41
REVERBERATIONS	63
Iulian Boldea Under the Sign of Integralism	65
Sanda Cordoș A Portrait Sketch in Motion	72
Alin-Mihai Gherman Three Rare Words	75
Ion Istrate How I Met Mircea Borcilă	78
Johannes Kabatek, Cristina Bleorțu Correspondence Between Mircea Borcilă and Eugenio Coseriu	83
THEORY AND PHILOSOPHY OF LANGUAGE	121
Mircea Flonta The Naturalistic Approach and the Historical-Cultural Approach to Language Research According to Eugenio Coseriu	123
Jesús Martínez del Castillo Philosophy Made Linguistics	145

TABLE OF CONTENTS

Dumitru-Cornel Vâlcu <i>The Sense of Four – An Imaginary Conversation on Poetry (and the Understanding of the In-actual Man)</i>	169
Floarea Vîrban [Integral] Linguistics – an Eidetic Science?	206
HERMENEUTICS AND SEMIOTICS	227
Lucia Cifor The Status and Identity of Literary Hermeneutics	229
Aurel Codoban Three Theoretical Encounters With the Poetician Mircea Borcilă	239
Göran Sonesson On the Borders of Metaphorology: Creativity Beyond and Ahead of Metaphors	247
Jordan Zlatev, Tapani Möttönen Cognitive Linguistics and Cognitive Semiotics	277
LINGUISTICS, PRAGMATICS, AND POETICS	315
Maria Aldea Grammar Terms. A Lexicographical Approach	317
Iulia Bobăilă The Scientific Metaphor and the Cancellation of Incongruency. Translation Implications	333
Oana Boc The Poetry of Gherasim Luca – The Harmony of a Disharmonious World. A Functional-Typological Approach	344

TABLE OF CONTENTS

Eugenia Bojoga The Romanian vs. "Moldovan" Language Debate in the Russian Online Space	364
Pompiliu Crăciunescu A Mysterious Reliance: Poetician–Poet	396
Daniela Filip On the Semantic Nature of Textual Irony. An Approach in the Light of Linguistic Integralism	407
Rodica Frentiu Textual Typology and the Hagiographic Discourse	423
George Dan Istrate Metaphor in the Terminology of the Visual Arts in Romanian and Italian	441
Mariana Istrate Stereotyped Substitutes of Coronyms in the Language of Tourist Advertising	454
Victoria Jumbei Semantic-Cognitive Configurations in Povestea lui Harap-Alb by Ion Creangă	469
Mihai Lisei The Written Word and the Photo in the Newspaper Report. Possibilities of Analysis	480
Rodica Marian The Absolute Subject of Art and the Creative Alterity	498
Ion Mării Lexicographical Notes	513
Nicoleta Neșu Some Observations Regarding the Role of the Native Speaker Teacher in Pedagogical Translation Used in Foreign Language Teaching	533

TABLE OF CONTENTS

Cristian Pașcalău The Orfic Mode in the Poetry of Teofil Răchițeanu. An Approach in the Light of Anthropological Poetics	543
Iulia Pop “Prolog” by Nichifor Crainic. A Key Reading in Logical Semantics (Revelations in the Poetics Course)	569
Liana Pop Metaphorical Pathways: From Writing to Oral	574
Maria Ștefănescu, Mircea Minică Some Remarks on E. Coseriu's Structural Semantics and its Relevance for Lexicographic Definitions	580
Emma Tămâianu-Morita Beyond the Poetic: Exploring the General Mechanisms of Textual Sense Construction	592
Flavia Teoc <small>BCU Cluj / Central University Library Cluj</small> The Theory of Discourse Poiesis in <i>Perpetua's Passion</i>	619
Maria-Alexandrina Tomoiagă The Metaphorical Designation of <i>Life</i> in the Romanian Language	641
Cristina Varga Conceptual Metaphors of Online Socialization in Romanian	669
Dina Vilcu The Religious Element and the Language of the 1989 Revolution in Romania. An Integralist Approach	689

TABLE OF CONTENTS

CULTURAL INTERFERENCES	709
Doru Radosav	
The Holy Books and the Rhetoric of Religious Feeling	711
Ion Talos	
On the Encounters Between Cultures and Their Effects	720
Rudolf Windisch	
Mircea Borcilă Makes Known	
Eugenio Coseriu in Cluj-Napoca	725
PHOTOS	745
THE LIST OF CONTRIBUTORS	759
TABULA GRATULATORIA	787

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LUCIA CIFOR¹

STATUTUL ȘI IDENTITATEA HERMENEUTICII LITERARE²

Dacă alături de celelalte *hermeneutici tradiționale* (hermeneutica teologică, hermeneutica juridică), *hermeneutica literară* (numită și *hermeneutica filologico-retorică*) se află în situația unei „rude sărace” (Peter Szondi³), în contextul *studiilor literare* de la noi, situația ei este chiar mai dramatică, numele disciplinei acoperind, în timp, o sumă de neînțelegeri, rezultate din recurențele ei echivalări (eronate) cu filologia, istoria și critica literară, ori cu stilistica și poetica, și, în cel mai bun caz (dar tot greșit), cu exegeza literară. O tentativă de clarificare a statutului și a identității hermeneuticii literare atât în planul studiilor literare, cât și în cel al hermeneuticilor, implică, după opinia noastră, eforturi de reconstrucție istorică și de (re)evaluare epistemologică a disciplinei, chestiuni de care ne-am ocupat în mai multe lucrări, publicate în ultimii cincisprezece ani⁴, din care, aici, vom reține doar acele elemente care ni se par esențiale pentru clarificarea situației hermeneuticii literare astăzi, fără iluzia redării acestei problematice în mod exhaustiv. De altfel, pentru cei familiarizați cu domeniul disciplinei, acest deziderat nici nu s-ar putea conexa cu specificul gândirii hermeneutice, o gândire similară celei filosofice (nu întâmplător destinul

¹ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași; luc10for@gmail.com.

² Articolul a apărut inițial în *Romanian Studies Today*. V, Editura Universității din București, p. 129–138.

³ Peter Szondi 1975: 404.

⁴ Le menționăm, în continuare, în ordine cronologică, pe cele mai importante: Lucia Cifor (2006), *Principii de hermeneutică literară*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”; *idem* (2007), *Die literarische Hermeneutik im Kontext der rumänischen Kultur*, în „Acta Iassyensia Comparationis”, nr. 5, Iași, p. 46–59; *idem* (2009), *Trasee hermeneutice*, Iași, Editura Tehnopress, p. 239–258; *idem* (2012), *Istoria literaturii și hermeneutica literară*, în Mihaela Cernăuți-Gorodețchi (coordonator), vol. *Colocvii comparatiste*, Iași, Editura Universitas XXI, p. 15–25.

filosofiei și cel al hermeneuticii au devenit de neseplat în secolul al XX-lea), ale cărei interogații și răspunsuri variază de la o epocă la alta și de la un context cultural la altul.

În cele ce urmează, avem în vedere descrierea hermeneuticii literare prin prisma a doi factori de o natură mai degrabă circumstanțială: *realitate* și *deziderat*. Aparent banal, primul termen reclamă prezentarea situației acestei discipline din perspectiva unui principiu epistemologic fundamental, *principiul realismului*, care constă, după Eugeniu Coșeriu, în a reda lucrurile așa cum se prezintă: „a lăsa ca obiectul să apară în lumina lui proprie așa cum este; (...) *principiul moral al științei este a spune lucrurile așa cum sunt*”⁵. Pentru a ajunge să spunem lucrurile așa cum sunt, în cazul hermeneuticii, a trebuit să cartografiem înțelesurile, circumstanțiale ori contextuale, pe care le-a dobândit disciplina, în timp, pe plan universal, în parte, și la noi. Mai pe scurt, a fost necesar să inventariem *accepțiile terminologice, contextele lor de întrebuințare, situațiile și orizonturile hermeneutice* în care s-au dezvoltat aceste sensuri, precum și motivațiile unor utilizări terminologice, care, în mod surprinzător (sau mai degrabă nu!), nu sunt întotdeauna de ordin epistemic, ci mai curând de ordin conjunctural, conjuncturile fiind preponderent istorice, religioase (mai precis, confesionale), dar și politice ori larg culturale⁶.

În ceea ce privește situația (dezirabilă, după opinia noastră) în care ar putea (sau ar trebui) să ajungă hermeneutica literară, în contextul hermeneuticilor istorice (ca să nu se mai afle în situația de minorat cultural față de surorile ei tradiționale, hermeneutica teologică, hermeneutica juridică), precum și în cadrul studiilor literare (în contextul cărora este încă insuficient de bine reprezentată), nu ne permitem decât să formulăm unele sugestii, situându-ne în sialul unor doctrine hermeneutice tradiționale și moderne.

Un asemenea demers, nu lipsit de temeritate, este dificil și sinuos, mai ales când nu vrem și nu am putea să ignorăm puținătatea tentativelor de acest gen. O încercare asemănătoare am mai găsit doar la Peter Szondi, într-o serie de studii publicate încă din 1975⁷, în Germania

⁵ Apud Eugeniu Coșeriu 1994: 174.

⁶ În lucrările pomenite anterior (v. nota 4, *supra!*), am identificat sensurile istorice și contextuale ale hermeneuticii, locul și funcțiile îndeplinite, indicând și principalele criterii de delimitare a acesteia de filologie, exegeză, critica și istoria literară, precum și relațiile dintre hermeneutică, stilistică și poetică. A se vedea, cu deosebire, L. Cifor (2006).

⁷ Peter Szondi 1975.

(patria hermeneuticii), sub titlul *Einführung in die literarische Hermeneutik*. Cercetătorul german, comparatist și teoretician literar, a fost, după știința noastră, unul dintre puținii interesați de *identitatea hermeneuticii literare în contemporaneitate*, o identitate forțată atât pe seama cuceririlor venind din trecutul ei, cât și pe seama achizițiilor prezentului dominat de filosofia hermeneutică.

Pentru a construi ceea ce s-ar putea numi *identitatea epistemică a hermeneuticii literare* în a doua jumătate a secolului al XX-lea, Peter Szondi își începe incursiunea de atestare a disciplinei cu Antichitatea, din care reține două mari tradiții hermeneutice: cea a filosofiei grecești și cea a creștinismului timpuriu. În Antichitate, s-au impus și cele două mari direcții ale hermeneuticii: una de esență filologică, caracterizată prin respectul absolut pentru *sensul literal, sensus litteralis* (numit și *sensus grammaticus*), și alta, de extracție filosofică (platoniciană) și teologică (preponderent origenistă), cunoscută și sub numele de *exegeză* sau *interpretare alegorică (die allegorische Exegese), alegoreză (Allegorese)*, care a stat la baza dezvoltării *teoriei sensului alegoric, sensus allegoricus* (numit și *sensus spiritualis*), ultima dominând spațiul european până în epoca medievală târzie⁸.

În spațiul istoriei aproape bimilenare a culturii europene, nu obosește a sublinia Peter Szondi, hermeneutica nu începe cu Friedrich Schleiermacher și cu Wilhelm Dilthey (fondatorii hermeneuticii moderne), după cum ea nici nu poate să dispară în secolul al XX-lea, odată cu Martin Heidegger și Hans-Georg Gadamer, cei care o transformă în filosofie. Dimpotrivă, de la cei din urmă, de fapt, anticipați de Wilhelm Dilthey, hermeneutica, în întregul ei, deci, și hermeneutica literară, este obligată să preia „conștiința propriei istoricități” („*das Bewußtsein der eigenen Historizität*”), implicând finitudinea oricărui act de înțelegere, precum și „istoria efectelor” („*Wirkungsgeschichte*”), parametri constitutivi ai comprehensiunii.

Formulele derivate din gândirea gadameriană au fost puse la lucru în spațiul esteticii receptării și al istoriei literare de către Hans-Robert Jauss⁹, de la care a rămas, aproape ca un postulat, principiul conform căruia orice text este constituit din ceea ce el semnifică prin el însuși, plus istoria a ceea ce fost înțeles prin el, istoria receptării lui. Aceste principii hermeneutice, *conștiința istoricității comprehensiunii* și teaurizarea în textele literare *a urmelor (efectelor) tuturor înțelegerilor survenite*

⁸ *Ibidem*: 11–26.

⁹ Cf. Hans-Robert Jauss (1967), *Literaturgeschichte als Provocation*; în versiunea românească, Hans-Robert Jauss (2002: 44–73).

anterior, constituie, în fapt, afirmă Peter Szondi, elementele teoretice ale unei *metahermeneutici* (în care se transformă, practic, hermeneutica gadameriană din *Wahrheit und Methode*¹⁰), de care nu mai poate rămâne străină nicio hermeneutică, *id est* nici hermeneutica literară.

Dacă preocupările pentru forjarea identității unei hermeneutici, pe care să o putem evoca în mod universal și unanim ca fiind hermeneutica literară, sunt extrem de rare, asta nu înseamnă că hermeneutica, sub diferite aspecte (teoretice și practice) ar lipsi din arealul extrem de diversificat (până la confuzie, uneori) al studiilor literare. Sub alte nume și mai mult îndatorate științelor limbii decât științelor literaturii (fără a le ignora, totuși, pe acestea din urmă), științe precum *hermeneutica textului* (Paul Ricœur¹¹) sau *hermeneutica sensului* dedusă din *lingvistica textului* (Eugeniu Coșeriu¹²) s-au dezvoltat în ultima parte a secolului al XX-lea. Dar aceste tipuri de hermeneutică (cele mai elaborate sub aspect doctrinar) sunt destul de puțin cunoscute și puse la lucru în studiile literare de la noi ori din altă parte. Cunoscute mai ales de lingviști sau de cei familiarizați cu hermeneutica filosofică, hermeneutica textului și hermeneutica sensului nu au creat încă emulația necesară în rândul specialiștilor în studii literare.

Acceptând că o hermeneutică literară propriu-zisă în istoria și prezentul studiilor literare nu există¹³, nu putem afirma că din cercetarea literară contemporană lipsesc cu totul intervențiile hermeneuticii. Dimpotrivă. Reluând o discuție dintr-o lucrare anterioară¹⁴, am putea vorbi despre prezența mai multor tipuri de hermeneutică în arealul cercetării literare. Pătrunderea gândirii hermeneutice în spațiul studiilor literare s-a realizat mai cu seamă prin mijlocirea unor teorii ale lecturii, unele cu vădite rădăcini filosofice (a se vedea cazul esteticii fenomenologice), ca și prin estetica receptării, aflată la originea unei noi paradigme a istoriei literare (Hans-Robert Jauss).

Viziunea și principiile hermeneuticii sunt solicitate mai cu seamă în cazul cercetărilor fixate pe infrastructura mitică și simbolică a operelor literare, de care sunt interesate deopotrivă studiile culturale (antropologia, științele imaginarului, istoria mentalităților ș.a.) și stu-

¹⁰ Cf. Hans-Georg Gadamer (1965); *idem*, 2001.

¹¹ Cf. Paul Ricœur 1995: 93–180.

¹² Cf. Eugeniu Coșeriu 1997. A se vedea și ediția românească, Eugeniu Coșeriu (2013).

¹³ Vezi și Peter Szondi 1975: 25.

¹⁴ Cf. Lucia Cifor 2009: 252–258.

diile literare. După cum am arătat deja¹⁵, investigațiile hermeneutice aplicate miturilor și simbolurilor (din operele literare sau din cultura văzută în ansamblul ei) au condus la cristalizarea unor ramuri specializate ale hermeneuticii miturilor (mitocritica, mitanaliza, mitodologia etc.), precum și la configurarea unor hermeneutici rivale (sau complementare) ale simbolurilor, cele din urmă fiind studiate sub aspectul zonelor de urgență, dar și în funcție de nivelurile lor de creativitate (Paul Ricœur).

Nevoia de refundamentare a hermeneuticii literare vine, în zilele noastre, și din obligația de a construi un spațiu al interdisciplinarității pentru colaborarea deja declarată între studiile literare și studiile culturale. În acest perimetru al cercetării, hermeneutica miturilor și hermeneutica simbolurilor sunt de mare interes și relevanță atât pentru studiile literare, cât și pentru cele culturale. Există, desigur, și alte rațiuni, în afara celor menționate, unele dintre acestea venind dinspre istoria hermeneuticii, în principal, din dezvoltările din ultimele două secole: secolul al XIX-lea și secolul al XX-lea. O viitoare teorie unitară a hermeneuticii literare nu ar putea face abstracție de anumite elemente de doctrină prezente la Friedrich Schleiermacher și Wilhelm Dilthey, la Hans-Georg Gadamer și Paul Ricœur, ca să ne oprim asupra celor pe care-i considerăm mai utili refundamentării unei discipline care să nu mai fie asimilată cu o simplă extensiune a filologiei ori să fie considerată o altă formă de critică și istorie literară.

În fine, mai este de adăugat că nu ne-am propus, aici, ca și în celelalte lucrări menționate (v. *supra!*), să elucidăm în întregime situația hermeneuticii literare. Cu atât mai puțin credem că am putea găsi soluțiile definitive ale problemei ridicate. În trecut fie zis, nici nu credem că ar putea cineva să o facă. Aici, ca și în alte situații privitoare la studiile umaniste de tradiție istorică și culturală heterogenă, e mai greu, dacă nu imposibil, de obținut un consens universal pentru o rezolvare sau alta. Absența acestor elemente de certitudine nu ne-a împiedicat, totuși, să descriem, să analizăm și să confruntăm microcontextele și macrocontextele de existență și de evoluție ale hermeneuticii literare, în scopul obținerii unui tablou general al disciplinei, pe baza căruia să se poată infera cu privire la ceea ce ar putea să devină această știință, altfel spus, care ar fi dezideratul pe care ni-l putem formula în legătură cu ea¹⁶.

¹⁵ Lucia Cifor 2006: 223–243, 257–298.

¹⁶ Cf. Lucia Cifor 2006: 119–298, *Identitatea hermeneuticii literare în contextul epistemologic actual*, reprezentând partea a doua a cărții *Principii de hermeneutică literară*.

Rezumând o serie de descrieri și delimitări operate în lucrările noastre anterioare, în contextul actual al științelor literare, hermeneutica literară pare – cel puțin la noi (dar nu numai la noi) – mai degrabă o știință a viitorului. Identitatea acesteia ar putea fi „construită” fie mergând pe linia reconstituirii istoriei hermeneuticii europene (când ar trebui să țină cont și de doctrinele de lectură și de interpretare dezvoltate de hermeneutica creștină, ca și de contribuțiile filosofiei limbajului și ale filosofiei artei), fie înscriindu-ne pe traiectoria vreunui model rezultat din conexiunea hermeneuticii cu *estetica fenomenologică* (Roman Ingarden, Luigi Pareyson) și cu *estetica receptării* (Hans-Robert Jauss), cu *hermeneutica textului* (Paul Ricœur) și cu *lingvistica textului – o hermeneutică a sensului* (Eugeniu Coșeriu) ori cu *teoriile lecturii* (Umberto Eco, Paul Cornea). Însă aproape orice „model” din cele evocate mai sus (la care ar putea fi adăugate altele, de exemplu, cele derivate din teoriile interpretării miturilor și simbolurilor) poate părea hazardat. Pe de altă parte, legitimarea de principiu a hermeneuticii literare într-un context științific sau altul (în spațiul studiilor literare ori în contextul interferării acestora cu studiile culturale), nu s-ar putea face ignorând specificul epistemologic local, format din tradițiile fondatoare ale acelei comunități științifice și/sau interpretative.

Nu trebuie omis nici faptul că, în multe dintre cercetările literare de oricând, avem de-a face cu utilizarea unor principii dezvoltate de diferite tipuri de hermeneutică: filosofică, religioasă, tradițională sau modernă. De asemenea, nu putem ignora faptul că hermeneuticele simbolurilor sau hermeneuticele miturilor (în ipostaza de *hermeneutici pozitive/ creatoare* ori în aceea de *hermeneutici ale suspiciunii, hermeneutici negative*) sunt utilizate nu doar în domeniul studiilor literare, ci și în spațiul studiilor culturale, cele două constituind niște paradigme epistemice aflate, mai degrabă, în complementaritate decât în opoziție. Diversele teorii ale interpretării miturilor și simbolurilor (furnizate de științe diferite, precum istoria și filosofia religiei, lingvistica integrală și antropologia culturală, filosofia limbajului și poetica antropologică etc.) nu sunt considerate (încă) niște tipuri de hermeneutică literară, deși există destule argumente pentru recunoașterea lor ca atare, cel puțin în anumite arii ale cercetării, argumente decantate din viziunea și principiile de investigare a fenomenelor literare și culturale. Știm că multiplele principii și practici hermeneutice care modelează și înnoiesc cercetarea literaturii și a culturii pledează mai curând împotriva decât în favoarea statuării *unei singure* hermeneutici literare, una de valabilitate universală. Dar această afirmație rămâne valabilă doar pentru cazul în care cineva ar echivala dezideratul unei hermeneutici

literare universale cu o *știință practică* a interpretării literaturii, una care să furnizeze o metodologie, un set de reguli etc. Dar nu la o asemenea știință practică a interpretării ne-am gândit noi. Cei familiarizați cu istoria hermeneuticii europene știu, fără îndoială, că la proiectul unei asemenea hermeneutici s-a renunțat încă de la începutul secolului al XIX-lea, odată cu apariția hermeneuticii generale elaborate de F. D. E. Schleiermacher¹⁷, cel care a creat prima teorie unitară a interpretării, pornind de la ceea ce este un dat absolut al oricărui act de comprehensiune, limba (scrisă și vorbită): „*tot ce este de luat ca premisă în hermeneutică este limba*” („*Alles Vorauszusetzende in der Hermeneutik ist Sprache*”¹⁸).

Nici în contextul înmulțirii hermeneuticilor miturilor ori în cel al diversificării hermeneuticilor simbolurilor, nu se poate vorbi despre preocuparea pentru dezvoltarea unei *științe practice* a interpretării, ci tot de dezvoltarea unor doctrine, teorii unitare ale interpretării unor câmpuri unificate de fapte (culturale și literare). Practic, în orizontul gândirii lui Paul Ricœur, atât la nivelul concepției *hermeneuticii textului* (deschisă spre o teorie a acțiunii sociale), cât și în cazul *interpretării simbolurilor*, dezideratul urmărit de filosoful francez este găsirea celor mai bune premise (lumea textului, lumea simbolurilor) pentru elaborarea unei (noi) *hermeneutici generale*.

Iată de ce credem că nici atunci când cineva ar gândi să ducă până la capăt proiectul unei hermeneutici literare, aceasta nu ar fi un „organon de metode” (rol rezervat teoriei literaturii, pe la jumătatea secolului trecut, de către René Wellek și Austin Warren¹⁹), ci doar o *altă teorie generală a interpretării* (mai mult sau mai puțin norocoasă), a cărei premisă absolută ar fi câmpul literar.

Neputând funcționa ca un *organon* pentru științele literaturii – acest rol revenindu-i de drept și de fapt *teoriei literaturii* – o hermeneutică în folosul cercetării literaturii ar putea fi o disciplină cu funcție de evaluare și control epistemologic pentru *toate disciplinele interpretative* din sfera cercetării literare. Asumând sarcina de a evalua și valida interpretările furnizate de științele tradiționale interpretative (precum critica și istoria literară) ori de științele moderne (hermeneuticile rivale sau complementare, precum mitocritica și mitanaliza, hermeneuticile plurivalente ale simbolurilor, hermeneutica postmetafizică a decon-

¹⁷ Cf. Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher 1977. A se vedea și versiunea românească din: *idem*, 2001.

¹⁸ Apud Hans-Georg Gadamer 1965: 361.

¹⁹ René Wellek, Austin Warren 1967: 31.

strucției), hermeneutica literară s-ar putea transforma într-o *metahermeneutică*.

Cât timp în spațiul studiilor literare proliferază – cu rare excepții – mai degrabă *modèle* decât *modelele* științifice, interpretările *ad libitum* ale oricăror teorii, iar nu dezbaterile epistemologice, exercițiile de virtuozitate stilistică în detrimentul întemeierilor teoretice, șansa elaborării unei *hermeneutici literare generale* (*id est* teoretice) pare îndepărtată, rămânând un simplu deziderat. Cum știuta „rezistența la teorie”²⁰ din cercetarea literară românească se conexează cu credința, ușor de demontat, conform căreia nu teoria, ci transpunerea în practică a unei teorii este ceea ce contează, opțiunile pentru întemeierile teoretice necesare în spațiul unor arii ale cercetării inter- și pluridisciplinare, specifice oricărui tip de hermeneutică, sunt rare. Fără a neglija importanța confirmării și validării unei teorii prin verificarea ei practică, nu trebuie ignorat – nu în spațiul provocărilor epistemologice pe care le creează confruntarea (și colaborarea) dintre studiile literare și culturale, provocări la care o hermeneutică literară generală ar putea răspunde mai bine decât orice altă știință (generală sau nu)! – un principiu al cercetării științifice venind dinspre reflecția filosofică, principiu cuprins în lapidara formulă leibniziană: *Scientia, quo magis theoretica magis practica* („știința este cu atât mai practică cu cât este mai teoretică”)²¹.

BIBLIOGRAFIE

Cifor, Lucia (2012), *Istoria literaturii și hermeneutica literară*, în Mihaela Cernăuți-Gorodețchi (coordonator), vol. *Colocvii comparatiste*, Iași, Editura Universitas XXI, p. 15–25.

Cifor, Lucia (2009a), *Hermeneutica literară astăzi*, în Lucia Cifor, *Trasee hermeneutice*, Iași, Editura Tehnopress, p. 239–245.

Cifor, Lucia (2009b), *Hermeneutică literară sau hermeneutica în cercetarea literară*, în Lucia Cifor, *Trasee hermeneutice*, Iași, Editura Tehnopress, p. 252–258.

Cifor, Lucia (2007), *Die literarische Hermeneutik im Kontext der rumänischen Kultur*, în „Acta Iassyensia Comparationis”, nr. 5, Iași, p. 46–59.

Cifor, Lucia (2006), *Principii de hermeneutică literară*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”.

²⁰ Cf. Al. Tudorică 2006: 16.

²¹ Eugeniu Coșeriu 1994: 179.

Coseriu, Eugeniu (2013), *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului*. Traducere de Eugen Munteanu și Ana Maria Prisacaru, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”.

Coseriu, Eugenio (1997), *Linguistica del testo. Introduzione a una ermeneutica del senso*. Edizione italiana a cura di Donatella Di Cesare, La Nuova Italia Scientifica.

Coșeriu, Eugeniu, (1994), *Deontologia culturii, în Prelegeri și conferințe*, volum apărut ca supliment al „Anuarului de lingvistică și istorie literară”, T. XXXIII, 1992–1993, seria A. Lingvistică, Iași.

Gadamer, Hans-Georg (2001), *Adevăr și metodă*. Traducere de Gabriel Cercel și Larisa Dumitru, Gabriel Kohn, Călin Petcana, București, Editura Teora.

Gadamer, Hans-Georg (1965), *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*, 2. Auflage durch einen Nachtrag erweitert, Tübingen, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck).

Jauss, Hans-Robert (2002 [1967]), *Istoria literaturii ca provocare a științei literaturii* (traducere de Andrei Corbea), în antologia *Introducere în teoria literaturii*, Editura Universității din București, p. 44–73.

Ricœur, Paul (1995), *Eseuri de hermeneutică*. Traducere de Vasile Tonoiu, București, Editura Humanitas.

Schleiermacher, Friedrich Daniel Ernst (2001), *Hermeneutica*. Traducere, note și studiu introductiv de Nicolae Râmbu, Iași, Editura Polirom.

Schleiermacher, Friedrich Daniel Ernst (1977), *Hermeneutik und Kritik mit einem Anhang sprachphilosophischer Texte Schleiermachers*. Herausgegeben und eingeleitet von Manfred Frank, Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.

Szondi, Peter (1975), *Einführung in die literarische Hermeneutik*. Studienausgabe der Vorlesungen, Band 5, erste Auflage, herausgegeben von Jean Bollack und Helen Stierlin, Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.

Tudorică, Alexandru (2006), *Mihail Dragomirescu – o biografie a operei*, în Mircea Martin (coordonator), *Explorări în trecutul și în prezentul teoriei literare românești*. Ediție îngrijită de Laura Albușescu, București, Editura Art.

Wellek, René, Warren, Austin (1967), *Teoria literaturii*. Traducere de Rodica Tiniș, București, Editura pentru Literatura Universală.

LUCIA CIFOR

**THE STATUS AND IDENTITY OF LITERARY HERMENEUTICS
(Abstract)**

If within traditional hermeneutics, literary hermeneutics is viewed as the „poor relative” (Peter Szondi), in the context of literary studies its situation is even more dramatic, the name of the discipline garnering, over time, a series of misunderstandings, resulting from the recurrent act (partly erroneous) of equating it with philology, history, and literary criticism, or with stylistics and poetics, and, in best case scenario (though still incorrect), with literary exegesis. An attempt of clarifying the status and identity of literary hermeneutics, both in the field of literary studies, as well as in the domain of hermeneutics, entails, in our opinion, efforts of historical reconstruction and epistemological reappraisal of the discipline.

Key words: literary hermeneutics, traditional hermeneutics, literary studies, literary exegesis, philology.

BCU Cluj / Central University Library Cluj